

MIRCEA CĂRTĂRESCU

De la LEVANT spre ORBITOR (II)

Publicăm partea a doua a interviului acordat „Realității Evreiești”, de scriitorul Mircea Cărtărescu. (Reluăm interviul de la aprecierea privind contribuția lui Ov. S. Crohmălniceanu la formarea spirituală a scriitorului).

- Și Manolescu?

- Nicolae Manolescu a continuat să scrie pagini extraordinare despre cărțile mele, până la ultimele, până la volumul al doilea din Orbitor... M-a susținut întotdeauna cu același entuziasm pentru care, bineînțeles, îi voi fi întotdeauna recunoscător. La toate acestea se adaugă efervescența extraordinară a generației mele, generația '80: am învățat enorm despre poezie, despre literatură în general și, în plus, i-am avut prieteni foarte buni pe câțiva dintre cei mai

**Efervescența
extraordinară
a generației mele,
generația '80**

importanti autori din generația mea: pe Traian T. Coșovei, pe Florin Iaru, pe Ion Stratan, pe Mariana Marin, pe Ion Bogdan Lefter, pe atâția și atâția autori minunați din acea epocă. Deși trăiam în mizeria pe care o știm cu toții, cea din anii '80, pentru noi au fost niște ani de aur. Dacă mă întrebați care a fost epoca de aur a vieții mele, vă voi răspunde că a fost atunci, când aveam cu toții mai puțin de 30 de ani. Eram foarte buni prieteni, deși concurenți în literatură, concurenți atroce, așa spune...

- Rivali.

- Da. Dar am fost și prieteni, și am rămas până astăzi. Câțiva s-au prăpădit, din păcate...

- Mariana Marin...

- Ion Stratan... dar cei care am rămas suntem în continuare solidari, și nu numai cei din București, ci și cei din provincie.

Acum, pentru că am vorbit despre Ovid Crohmălniceanu, vreau să vă spun un lucru: generația mea nu a avut o problemă cu evreii. Noi nu ne-am întrebat vreodată dacă cineva, un autor care publică în reviste, este sau nu evreu. Eu n-am știut multă vreme și nici nu m-a interesat lucrul acesta, pentru că am primit o educație total neșovină. Pentru mine diferența a fost mereu între un scriitor bun și unul prost, nu între unul de origine evreiască și unul român sau creștin. Desigur că ulterior am aflat multe lucruri despre drama evreilor și m-a preocupat lucrul acesta ca subiect intelectual. Însă pentru mine nu e important că Crohmălniceanu a fost evreu, ci că mi-a fost ca un părinte... Și, în linia aceasta, vreau să vă spun că un alt om pentru care am simțit o mare și caldă prietenie a fost Florin Mugur, redactorul aproape tuturor cărților mele apărute până în 1989.

- Da?!

- Mi-a fost redactor la două cărți de versuri și la Nostalgia.

- La cea veche.

- Da. Prima ediție se numea Visul. A ieșit în 1989, cu câteva luni înainte de Revoluție. Am avut o relație de mare prietenie cu Florin Mugur, țineam foarte mult unul la altul. Mergeam adesea la el acasă și aveam lungi discuții de mare sinceritate și, așa spune acum, de un mare grad de risc în epoca respectivă. Discutam despre ceea ce se întâmpla, despre nebunia dezlănțuită în jurul nostru, cu cea mai mare sinceritate și, de ce să nu spun, cu mare inconștiență.

**Am sentimentul că,
fără Florin Mugur,
cărțile mele
nici n-ar fi putut
să apară**

Florin Mugur avea o reputație de om fricos, care, de pildă, când redacta cărțile, se temea de un cuvânt sau de altul și-l sfătuia pe autor să-l scoată... Cu mine nu a făcut așa, pentru mine a avut discuții nesfârșite cu cenzorii, pentru fiecare frază și pentru fiecare cuvânt, așa încât cred că n-aș fi putut lucra mai

bine cu altcineva. În ciuda faptului că și cărțile mele, ca toate cele care se scoteau în epocă, au avut pagini scoase, cuvinte scoase, totuși sentimentul meu este că fără Florin Mugur ele nici n-ar fi putut apărea. Bălăiță, în aceeași epocă, m-a ajutat și el foarte mult. Mai târziu, un alt om care m-a susținut și ajutat, cu care mi-am făcut teza de doctorat într-un climat de mare stimulare intelectuală, a fost profesorul Paul Cornea.

- Mai știți ceva de Esther?

- Nu. Nu mai știu nimic. Povestea aceea din De ce iubim femeile este reală, ca multe povești de acolo. Este o amintire din tinerețe despre o fată la care am ținut mult, o colegă a surorii mele, și cu care am avut un fel de prietenie amoroasă timp de vreo trei luni de zile, după care ea și familia ei au plecat în Israel. De-atunci, n-am mai întâlnit-o niciodată...

- Când ați tradus din Leonard Cohen, ați simțit vreo afinitate cu poetul? Prin ce vi s-a părut interesant?

- Mie îmi place mult Leonard Cohen ca muzician și, la un moment dat, Denisa Comănescu m-a întrebat dacă n-aș fi interesat să îi traduc opera poetică, el fiind și un scriitor de reputație. Din păcate, eu nefiind decât un traducător „de duminică” (nu am suflu, mă plictisesc ușor), m-am mulțumit să traduc doar primele două volume ale lui, texte pe care le-am publicat, ulterior, în cartea lui Mihăieș despre Leonard Cohen. Cohen este un poet delicat și crud totodată, fără pretenții de mare poet. E un foarte mare muzician și asta-i ajunge. Totuși, poeziile lui sunt interesante...

- Întrebarea mea era dacă nu sunteți cumva spirite asemănătoare, dacă nu cumva ceva din nevroza lui, din depresia lui, pentru că există un puternic fond depresiv la el, poate fi indentificată și în scrierile dvs.

- Eu cred că este o constantă a unui anumit gen de artiști: momentele luminoase nu pătrund în literatura lor. Ești inclinat să scrii numai sub imperiul unor impresii negative puternice, atunci când ai indolieli, când ai spaimă, când ai tristețe, când ești măcinat în interior... Doar atunci cauți un refugiu în scris.

- Scrisul poate atenua, cât de puțin, durerea?

- Efectul este taumaturgic, sigur că așa este, pentru că altfel, se știe, nevroza care n-are o supapă, care nu răsuflă, poate duce la nebunie sau la sinucidere, sau la orice altceva... Pentru mulți scriitori, scrisul este o cură, o încercare de vindecare.

- Dvs. ați putea să scrieți numai pentru sertar?

- De fapt, am scris pentru sertar în epoca de tristă amintire. Nu speram, de exemplu, că Levantul va fi publicat vreodată. L-am scris pentru plăcerea colegilor mei din cenaclul lui Crohmălniceanu.

- Deci tot există un debușeu!

- L-am citit „în serial” acolo, capitol după capitol, pe măsură ce-l scriam...

- Dar, dacă, pur și simplu, posibilitatea de a citi undeva n-ar fi existat, și nici să publicați n-ați fi avut vreo posibilitate, ați mai fi fost același, oare?

- Același n-aș mai fi fost. Fără îndoială. Dar cred că aș fi scris în orice condiții, pentru că nu-mi închipui cum e să trăiești fără să scrii. Eu sunt primul meu cititor, tot ce scriu, scriu în primul rând pentru mine, chiar dacă, firește, e foarte important și să ajung la celălalt, la cititor... Nu știu cum aș putea să nu scriu vreodată, atâta timp cât trăiesc și cât pot ține pixul în mână.

- Ultimul volum din „Orbitor” a apărut recent. Cum a fost primit de critici?

- În general, a fost foarte bine primit, este o carte complicată, mai amplă decât celelalte și oarecum diferită, pentru că latura social-politică este mult mai extinsă și pentru că acțiunea a ajuns în acest volum la Revoluție, în 1989... Este primul roman al Revoluției române și al judecării perioadei comuniste în integritatea ei. Așa încât nu mai este numai viziune, halucinație, onirism, ci cuprinde și o satiră swiftiană a epocii.

- Sigur că întreg volumul este impresionant, dar am să vă spun că cel mai frumos lucru, pe care eu l-am citit vreodată, au fost paginile acelea despre mama dvs. Dumneai le-a citit?

- Mama este o persoană foarte simplă, care are patru clase primare, a citit și ea în tinerețe destul de mult, cărți de toate felurile... Ea m-a educat și a făcut din mine un om, dar e prima care știe că nu poate citi cărți mai complicate. Așa încât i-am dat eu anumite pagini și bineînțeles că a fost foarte emoționată. Ce să spun? Mama, într-un fel, s-a erijat în personaj central al trilogiei fără voia mea și aproape fără știrea mea. Într-un fel, s-a făcut singură ca personaj, probabil că legătura dintre noi există undeva foarte adânc în mine, așa încât paginile despre dragostea pasionată dintre mamă și copil sunt difuzate în toată trilogia... O latură nu prea discutată de critică a ultimului volum este însă copleșitoarea influență a Bibliei. De fapt, este cea mai mare și cea mai puternică influență literară, și nu numai literară, firește, a unei cărți asupra trilogiei mele. Am descoperit Biblia la 30 de ani, părinții mei m-au crescut într-o totală laicitate. La 30 de ani, bineînțeles, știam în linii mari cam ce cuprinde, dar mi se părea că e vorba de niște istorii și genealogii obscure, de neînțeles... Am început s-o citesc ca pe un roman, și mi-am dat seama imediat, de la prima lectură integrală, că nu e nici pe departe un roman, ci o carte sapiențială strivitoare pentru restul literaturii, care, de altfel, se construiește pe ea. Tot ce-am reușit noi să clădim, o cultură valabilă, o artă valabilă, am construit pe Biblie. Pentru mine a fost o influență copleșitoare, nenumărate fragmente din Orbitor reiau și încearcă să înțeleagă cu propria minte a celui care scrie ce înseamnă cuvinte ca

[...] Tata s-a așezat în capătul dinspre fereastră al mesei și s-a cufundat, ca de obicei, în acel câmp vizual artificial, care-i ținea loc de realitate. Mama stătea la celălalt capăt, dincolo de cuvertura stacojie peste care apăruse, de câțiva ani, o placă de sticlă groasă. Ani în șir jucaseră tabinet sau remi pe fața aceea de masă moale, cu motive indescifrabile și franjuri pe margini, sub becurile chioare ale lustrei, în încercări disperate de a ucide timpul. Și când plictiseala pune capăt și ultimei partide, iar eu mă retrăgeam în camera mea ca să m-așez cu fundul pe lada de la studio și tâlpile goale pe caloriferul cald încă în acei ani, îi auzeam cum trec la următoarea îndeletnicire, eternele socoteli din fiecare seară, cât a dat mama pe pâine - intermediară sau albă cu cartofi, căci eram prea boieri deja pentru pâinea neagră, rotundă, care ne plăcea de fapt cel mai mult, dar care-nsemna că tragem a sărăcie -, cât pe roșii, cât pe castraveți, cât pe pește, cât pe lapte, cât pe iaurt, cât pe chibrituri, pe albastru de rufe, pe Dero, pe tot ce aducea, zi de zi, în plasele ei de rafie, cărând uneori și douăzeci de kilograme deodată, încât apoi o dureau mâinile de nu mai putea. „la uite, Mircișor”, îmi arăta, după ce trântea plasele în hol și se sprijinea de perete. Rășchira către mine palmele, în care erau săpate urme adânci, roșii ca focul. „Bată-le Dumnezeu să le bată de plase, că m-au tăiat iar de m-au înnebunit...”. Aproape plângea de durere, ținea minute-n șir palmele martirizate la subțiori, cu brațele-n crucișate peste piept. Cărutul de dimineață, socotelile de seară, pe margini de ziar, cu scrisul ei copilăresc, rămas la fel cum îl deprinsese de la învățătorul din sat, scris înflorat pe care-l întâlneai pe spatele pozelor (cu creion

„Nu-mi închipui cum e să trăiești fără să scrii”

Dumnezeu, mântuire, credință, miracol - ce înseamnă toate aceste lucruri pe care noi le primim de-a gata, la care nu ne gândim de fapt niciodată. Cartea mea se sfârșește printr-o Apocalipsă cu corespundențe foarte marcate cu finalul Bibliei.

- Să vorbim puțin și despre activitatea dvs. de gazetar. Spuneți-mi și mie... știu că, la un moment dat, v-ați implicat în gazetărie...

- Da. Scriu în continuare. Vedeți, eu fac gazetărie de mai multe feluri. Mai întâi, gazetărie culturală - am scris întotdeauna foarte multe cronici, articole, eseuri... Această gazetărie culturală am adunat-o eu însumi într-un volum, care se numește Pururi tânăr, înfășurat în pixeli. Cartea a avut un oarecare răsunet, multe dintre eseurile acelea le-am publicat în străinătate, chiar acum mi-a apărut o carte de eseuri în Germania.

lar a doua parte este cea de publicistică politică, publicată, cea mai mare parte a ei, în diferite ziare. La „Jurnalul Național”, am scris vreo trei ani și jumătate. De vreo patru luni, scriu săptămânal în „Evenimentul Zilei”. Ce-am publicat în primii ani din colaborarea cu „Jurnalul Național” am strâns într-o carte, care se numește Baroane! Ea cuprinde texte contextuale politice, care se referă la perioada de dinaintea venirii lui Bănescu la Cotroceni, totuși se vinde și astăzi foarte bine. Acum scriu la „Evenimentul zilei”, de asemenea, editoriale politice, și deocamdată nu mă gândesc să le public într-un nou volum. Dar, cine știe? Prefer să-mi public cam tot ce scriu în timpul vieții. Robert Musil are o carte, care se numește Postume publicate în timpul vieții, unde și-a adunat tot felul de texte secundare, pentru ca ele să nu intre pe mâna altora, după moartea sa...

- Vă considerați o persoană cu fler politic?

- Eu am spus întotdeauna că nu sunt un analist politic, ci doar un om de pe stradă care gândește cu mintea lui. Mi-am făcut un punct de onoare din a nu mă îngreunata, încerc să gândesc cu mintea mea ce se întâmplă. E singurul fel în care pot face politică.

- Ce șanse dați dvs. României pentru viitorii, să zicem, 10-20 de ani?

- Vedeți, România cam are vocația să-și rateze șansele. În loc să profităm de ele, ni le subminăm singuri, prin tot ceea ce facem, prin starea de perpetuu conflict politic, de perpetuu furare a căciulii proprii, din toate punctele de vedere și la toate nivelele, așa încât, uneori, tonul textelor mele este unul exasperat.

- Mai aveți puterea de a fi exasperat?

- Eu refuz, deocamdată, resemnarea. Încă mai cred că măcar fiii noștri vor putea trăi bine în România.

- Credeți asta?

- Mi se pare monstruos să ne gândim cu toții să plecăm!

- Dvs. vă simțiți un om împlinit? Iată, v-a ieșit și „Orbitor”, aveți o familie încheată, aveți copii frumoși...

- După fiecare carte, am momente de mare derută. Acum, terminând-o pe aceasta, care va rămâne, poate, cartea vieții mele, deruta este cu atât mai mare. Încă n-am început să scriu altceva, am stat vreo șase luni fără să scriu literatură, un timp enorm pentru mine. Nu voi avea o adevărată mulțumire sufletească până n-am să încep să scriu din nou. Pentru mine aceasta e o condiție a fericirii. Altfel, îi mulțumesc lui Dumnezeu, sunt foarte mulțumit de viața mea din multe puncte de vedere, sunt foarte recunoscător pentru ceea ce am.

- Asta înseamnă că putem încheia într-o notă optimistă, mai ales că eu sunt convins că „Orbitor”, în ciuda faptului că este o carte absolut minunată, nu-i cea mai mare carte a vieții dvs. și că veți scrie una și mai mare. Deci, vă doresc succes și sper că ne vom mai întâlni, nădăjduiesc că relația dvs. cu revista noastră va continua. Vă mulțumesc mult, mult de tot, în numele cititorilor noștri.

A consemnat NEDEEA BURCĂ

„Poemele mamei mele”

tuturor, de parcă femeia asta care ne făcuse oameni, omul acesta bun și cinstit („Mircișor, niciodată-n viața ta să nu iei un capăt de ață care nu-i al tău”) și care se lăsase pe ultimul loc, pe nici un loc de fapt, în ierarhia nevoilor familiei, fără haine de ieșit în lume, fără pantofi, nerujată și nearanjată, renunțând până și la colonia ei de un leu din mașinuțe de sticlă, mergând să-și facă permanent o dată pe an, la cine știe ce ocazii, ar fi fost doar o servitoare plătită să ne-aducă fiecăruia toate la nas, să ne spele și să ne calce, ca noi să putem arăta onorabil în drumurile noastre prin lumea vastă, ceoasă și-nspăimântătoare care se-ntindea dincolo de satul ei din mijlocul Bucureștiului, cuprins între cinematografele „Volga” și „Floresca” și „Melodia”, dincolo de care nu se aventura niciodată. Găseam mereu prin sertarele de la bufet fâșiile astea rupte din marginea ziarelor, pe care erau înșirate unele sub altele „oo”, „roși” și „bonboane” și prețurile lor, scrise-nflorat cu pixul, fără să știu pe-atunci că ele erau poemele mamei mele, mai inspirate, mai sfâșietoare și spunând o poveste mai pasionată de dragoste decât scrisorile Portughezei și decât paginile exaltate ale Sfintei Tereza. În casa noastră, mama călăuzea doi orbi, doi oameni cu inima de piatră, înstrăinați de ea și fiecare de celălalt, pe care-i slujea cu o devoțiune ce-și ajungea sieși și nu aștepta răspuns sau răsplată [...]. (Din „Orbitor”, vol. 3: „Aripa dreaptă”, Ed. Humanitas, 2007)

